

УДК 811.11: 81'42

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2020-2-3>

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПСИХОНАРТИВУ У РОМАНІ ДЕНІЕЛА КІЗА “THE MINDS OF BILLY MILLIGAN”

Заболотська Ольга Олександрівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської мови та методики її викладання
Херсонський державний університет
eng.kafedra214@ukr.net
orcid.org/0000-0002-8899-8244

Заболотська Александра Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
eng.kafedra214@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2299-052X

У статті розглянуто поняття психонаративу як нарративної техніки, що спрямовується на зображення внутрішнього світу персонажа тексту, його психологічного стану у певних психологізованих контекстах за допомогою емоційно маркованих лексичних одиниць; доведено, що для характеристики художніх персонажів роману “The Minds of Billy Milligan” Д. Кіз застосовує засоби прямої лексико-семантичної номінації психологічного стану художнього персонажу, а саме лексичні засоби, що називають емоції і лексичні засоби, що виражають емоції художнього персонажу. Охарактеризовано персонажі за критерієм бажаності, та згідно з кількісним аналізом найчастотнішим для характеристики «бажаних» особистостей є застосування ад’єктивних вербалізаторів, що становлять 41% від загальної кількості. У разі з «небажаними» персонажами превалюючим є використання дієслівних вербалізаторів (51%), менш чисельним є застосування дієслівних (25%) і адвербіальних (22%) вербалізаторів для «бажаних» персонажів та ад’єктивних (25%) і субстантивних вербалізаторів (19%) для «небажаних» особистостей, найменшу ж частку від загальної суми відсотків становлять субстантивні (12%), адвербіальні (5%) вербалізатори психологічного стану художнього персонажу. Виокремлено авторську, персонажну і комплексну пряму лексико-семантичну номінацію психологічного стану художнього персонажу, де превалює використання авторської прямої номінації, де психологічний стан художнього персонажу позначено мовою самого автора (письменника), який описує емоції художніх персонажів або коментує їх: загалом «бажані» особистості характеризуються станом наляканості та депресивності (хоча іноді вони й відчують почуття радості), «небажані» персонажі відрізняються неприхованою агресією та психічною невірніваженістю. Визначено лексико-семантичні, синтаксичні і графічні засоби виразності і стилістичні прийоми для здійснення непрямої стилістичної номінації психологічного стану художніх персонажів, серед яких – вульгаризми, метафори, епітети, порівняння, гіперболи, окличні речення, замовчування, повтори, емфатичні конструкції, парцеляція, графон і капіталізація, які дуже часто застосовуються у комплексі, що посилює вплив висловлювань на читача. Доведено, що за допомогою подібних засобів виразності та стилістичних прийомів автор не лише інтенсифікує психологічний стан художнього персонажу, але й допомагає відтворити живу розмову (як у разі з використанням графону, замовчування та парцеляції).

Ключові слова: нарративна техніка, психологічний аспект, вербалізатори, мовні засоби.

MEANS OF EXPRESSING PSYCHONARRATIVE IN THE NOVEL “THE MINDS OF BILLY MILLIGAN” BY D. KIZ

Zabolotska Olha Oleksandrivna,
Doctor of Pedagogy, Professor,
Head of the Department of English Language and Methods of Teaching
Kherson State University
eng.kafedra214@ukr.net
orcid.org/0000-0002-8899-8244

Zabolotska Oleksandra Volodymyrivna,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
eng.kafedra214@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2299-052X

In this article, the psychonarrative is defined as a narrative technic, that can directly depict the image of inner characters in a literary text, their psychological state in the psychologically contexts due to emotionally-marked lexical units; it is proved that for the characteristics of personages in the novel “The Minds of Billy Milligan” D. Kiz uses the means of direct

lexical-semantic nomination of the psychological state of the artistic characters, namely, lexical means, which refer to emotions and lexical means expressing the emotions of an artistic character. The personages are characterized according to the desirability criterion, the quantitative analysis defined, the most frequent means used for the characterization of "desirable" individuals: adjective verbalizers that make up 41% of the total quantity, in the case of "undesirable" characters the use of verbal verbalizers (51%) predominates, the use of verbal (25%) and adverbial (22%) verbalizers for desirable characters, and adjective (25%) and substantive verbalizers are less numerous (19%) for "undesirable" individuals, the smallest part of the total percentage are substantive (12%), adverbial (5%) verbalizers of the psychological state of the characters; the author's, character and complex direct lexical-semantic nomination are singled out for the psychological state of the artistic character, where the use of the author's direct nomination is prevalent, where the psychological aspects of artistic personalities are denoted by the language of one's author (writer) who describes the emotions of artistic personalities or commented on them: in general, "desirable" individuals are characterized by a state of frightenedness and depression (although sometimes they feel joy), "undesirable" characters are distinguished by undisguised aggression and mental imbalance; lexical-semantic, syntactic and graphic means of expressiveness and stylistic techniques for the implementation of an indirect stylistic nomination of the psychological state of artistic characters are used.

Key words: narrative technic, psychological aspects, verbalizers, language means.

1. Вступ

Посилений інтерес науковців до вивчення різноманітних типів нарративів пояснюється, зокрема, їхньою властивістю передавати соціокультурний досвід людини, пов'язуючи його безпосередньо з життєвим контекстом особистості. Основна тенденція розвитку психологізму літературного твору полягає в тому, що на перший план виходять композиційні та нарративні засоби і форми психологізації, а саме втілення психонаративу у художньому тексті.

Психонаратив виступає об'єктом низки лінгвістичних досліджень Н. Ізотової, В. Гудонене, І. Бехти, О. Кагановської, К. Андреевої та ін. Психонаратив також може поставати як автонаратив. До основних рис такого викладу подій можна віднести суб'єктивність, достовірність, «ефект сповіді», який впливає із суб'єктивного погляду на події (зображений світ обмежується свідомістю та світосприйняттям оповідача) (Пищальникова, 1999: 157).

Поняття психонаративу розглядається з двох позицій. У вужчому розумінні психонаратив постає як певна нарративна техніка, спрямована на зображення внутрішнього світу персонажу, його психологічного та емоційного стану, віддзеркалюючи у такий спосіб й індивідуально-авторську оцінку дійсності (Гудонене, 1999: 9). У ширшому значенні психонаратив – це вербальне втілення ситуацій та подій, що розкривають внутрішній світ персонажу, тобто його різноманітні психологічні стани, дії, характеристики, що відбуваються у певних просторово-часових межах (Гудонене, 1999: 10).

Мета статті полягає у виявленні засобів реалізації психонаративу в романі Д. Кіза "The Minds of Billy Milligan". Відповідно до мети поставлено **завдання**: охарактеризу-

вати текстові засоби реалізації психонаративу в романі, виявити засоби прямої лексичної номінації в розкритті психічного стану Біллі Міллігана, визначити психологічні характеристики небажаних особистостей у романі.

2. Текстові засоби реалізації психонаративу в романі

Спируючись на класифікації форм психологізму в художній літературі, можна виокремити два способи втілення психонаративу в творі (Ізотова, 2015: 93): 1) зовнішній або непрямий, що передбачає вербальний опис зовнішніх виявів тих або інших психологічних станів персонажу (міміки, жестів, вчинків, рухів, особливостей мовлення тощо); 2) внутрішній або прямий: зображення відбувається шляхом саморозкриття, тобто сам герой розповідає про свій емоційний та психологічний стан.

Текстовою формою реалізації психонаративу слугують внутрішній монолог, сон сповідь, щоденник головного героя. Як певна оповідна техніка психонаратив може брати участь у створенні образу персонажу та віддзеркалювати ключову тематику творів (Благонадежина, 1951: 242).

Структурними елементами психонаративу пропонуємо вважати психологізовані контексти: фрагменти художньої оповіді, які описують певний психологічний стан героя за допомогою емоційно маркованих одиниць (мовних та композиційних) (Gubrium & Holstein, 2009: 23).

Особливістю втілення психонаративу може бути залучення техніки монтажу: твір ніби «зшитий» з окремих фрагментів, епізодів, подій, які то повторюються, то протиставляються, то взаємовиключають один одного (Ізотова, 2015: 95). Це створює неоднозначність сприйняття та інтерпретації подій у творі, дає

змогу читачеві мати різні версії однієї й тієї ж події, показує психологічну плутанину в думках героя (Goosseff, 2014: 705).

Отже, психонаратив визначаємо як наративну техніку, що спрямована на зображення внутрішнього світу персонажу тексту та його психологічного стану у певних психологізованих контекстах за допомогою емоційно-маркованих лексичних одиниць.

Роман «Множинні розуми Біллі Міллігана» є достовірним описом життя Вільяма Стенлі Міллігана, людини з множинною особистістю. 24 окремі особистості, різні за інтелектом і прагненнями: дорослі й діти, чоловіки і жінки, – ведуть боротьбу за володіння його тілом, не дозволяючи йому контролювати свої дії. Серед особистостей Біллі Міллігана слід виокремити «бажані» і «небажані» побічні особистості. До числа «бажаних» можна віднести, окрім самого Біллі, побічних персонажів Рейджена, Аллена, Томмі, Денні, Девіда, Артура і дівчат – Адалану та Крістін.

Психологічний стан, у якому перебувають ці персонажі, виражається за допомогою засобів прямої та непрямой номінації.

Пряма лексико-семантична номінація психологічного стану художнього персонажу – це лексико-семантичні засоби, які у своїй семантичній структурі містять компоненти значення для позначення або вираження типу емоції, тому такі засоби актуалізації психологічного стану художнього персонажу розподілено на дві групи: лексичні засоби, що називають емоції, і лексичні засоби, що виражають емоції.

У психологізованих контекстах лексичні засоби, що називають емоції, своїм прямим значенням безпосередньо називають тип емоційного стану, у якому перебуває художній персонаж. За ознакою частиномовної належності лексико-семантичних засобів, що називають емоції (іменників, прикметників, прислівників, дієслів), проаналізовано 4 групи вербалізаторів психологічного стану художнього персонажу: субстантивні, ад'єктивні, адвербіальні і дієслівні засоби прямої лексико-семантичної номінації (Станчик, 2003).

За фактором адресованості, що передбачає врахування «адресант– адресатних» відношень, розрізняємо авторську, персонажну і комплексну пряму лексико-семантичну номінацію психологічного стану художніх персонажів у романі Д. Кіза. Авторська пряма номінація позначає психологічний стан художнього персонажу в мові самого автора, який описує емоції художніх персонажів або коментує їх.

Персонажна пряма номінація – застосування засобів прямої лексико-семантичної номінації психологічного стану художніх персонажів у прямій мові самих художніх персонажів, які називають або власний психологічний стан, або стан інших персонажів. Комплексна пряма лексико-семантична номінація реалізується як у мовленні персонажу, так і в словах автора (Станчик, 2003). Лексичні засоби, що виражають емоції художнього персонажу, можуть виражатися вживанням вигуків або емотивно-оцінної лексики.

3. Засоби прямої лексико-семантичної номінації в розкритті психічного стану Біллі Міллігана

Для характеристики головного героя роману – Біллі Міллігана – автор застосовує засоби прямої лексико-семантичної номінації психологічного стану художнього персонажу, а саме субстантивні вербалізатори, представлені іменниками *cry, anguish, tears, astonishment, pain, lie, danger, killing oneself*. Подібні лексичні одиниці характеризують постійний психологічний стан персонажу – відчуття болю та істеріку.

Автор вказує на небезпечний стан Біллі через його суїцидальний настрій, що є прямою загрозою для оточуючих: “*He is a danger to all of us. In his depressed state, he might succeed in killing himself*” (Keyes, 1981).

Ад'єктивний тип вербалізаторів психологічного стану репрезентований такими прикметниками: *tearfull, kind, loving, upset, isolated, startled, desperate, painful, terrible, insane, depressed, fragile, fierce, penetrating, not guilty by reason of insanity, startled, pale, tired, suicidal, dazed, tense, incapable, excited, frightened, shocked, complicated, nervous, embarrassed, confused, surprised, not normal, hurt, alert, weak, trembling, incommunicative, calmer, cooperative*: “*Still tearful, saying he wanted to kill them. More on April 19, Milligan seemed very upset and isolated himself in his room with a pillow over his head*” (Keyes, 1981). Цей психологізований контекст вказує на засмученість та замкненість Біллі.

У романі трапляються психологізовані контексти, які характеризують героя як божевільного та неосудного чоловіка з лютим і проникливим поглядом: “*Milligan was about to become the first multiple personality charged with major crimes ever to be declared not guilty by reason of insanity*” (Keyes, 1981).

Надалі цей персонаж постає перед читачем слабкою і тендітною особистістю, оскільки його психічний стан вирізняється нестабільністю через появу та постійну зміну однієї

побічної особистості іншою: *“He looked weak. His mental condition is viewed as being very fragile, however, and it is possible that at any given time there could be a disintegration of the present fused personality into the dissociated personalities...”* (Keyes, 1981).

Серед прислівників, які характеризують адвербіальний тип вербалізації психологічного стану, слід виокремити: *silently, calmly, violently, like a girl, effeminately, in a trance, quick, eagerly, hesitantly, seriously, rigid, nervously, self-consciously, in fearful fascination, passively, tense, anxious, avoiding looking in the eyes, slowly*: *“He worked silently, calmly. Slowly he walked through the empty halls, up the staircase, out the door onto the roof”* (Keyes, 1981). Подібний приклад підкреслює спокійний та наполегливий стан Біллі, який виражено за допомогою прислівників *silently, calmly, slowly*.

Натомість прислівники *violently, seriously, nervously* фокусують увагу на серйозності та знервованості того ж персонажу. Також автор здійснює пряму номінацію психологічного стану художнього персонажу шляхом вживання дієслівних вербалізаторів: *to sob, to talk to oneself, to bother, to wonder, to smile, to be afraid, to kill, to pressure, to insist, to hesitate, to have altercations, to cry, to lie, to feel no remorse, to hate, to ignore*. Семантичний аналіз дієслів *to sob, to cry, to be afraid* вказує на знервованість Біллі.

Не лише вживання авторської, а й персонажної номінації психологічного стану характеризує роман та репрезентована прикметниками *hated, shy, прислівниками fine, strange, дієсловом to hate, to realize, to be afraid, to control*, та словосполученнями *to tell what to do, to hear talking in a head, to be a part of problem, to see things that aren't real, to get nightmares: “I feel hated”*. *“That wasn't me you met that first day. I'd have been too shy to talk to you”*. *“I feel very strange”, he said* (Keyes, 1981). У такий спосіб персонаж не лише повідомляє, що відчуває ненависть інших людей до нього, а й висловлює власні думки щодо свого дивного психологічного стану.

Герой роману і не приховує власної неврівноваженості та божевілья, оскільки визнає, що у стані трансу він перебуває природно, без допомоги наркотиків, має психічні розлади і розповідає про власні нічні кошмари: *“I'm afraid he's going to kill her. I get these nightmares that I can't describe”* (Keyes, 1981).

Лексичні засоби, що виражають емоції, а саме вигуки, також репрезентують тип

прямої номінації психологічного стану художнього персонажу: *“Oh my God!” he cried. “If he knew you were talking to me, he'd . . . oh! . . . he'd kill me . . . and bury me in the barn...”* (Keyes, 1981). У такий спосіб автор виражає наляканість і знервованість Біллі.

4. Реалізація психічного стану «бажаних» персонажів

Для характеристики психологічного стану першої побічної особистості Рейджена Вадасковініча – володаря ненависті, автор вживає засоби прямої лексико-семантичної номінації, а саме лексичні засоби, що називають емоції художнього персонажу. Ім'я персонажу походить від дієслова *“to rage-again”* (злитися), що акцентує увагу на постійному психологічному стані персонажу.

Субстантивні вербалізатори психологічного представлені іменниками: *power, hostility, amusement, feat, strength, endurance, swiftness, anger*.

Адвербіальний тип прямої лексико-семантичної номінації виражається за допомогою прислівників: *softly, sharply, with rapid-fire switching, aloud, in the mind, without sound, hard, surprised*. Зміна психологічного стану може бути пояснена впливом інших особистостей, зокрема Артура, на свідомість Рейджена. *“Suddenly he noticed the watch on his wrist and looked surprised”* (Keyes, 1981). У цьому психологізованому контексті персонаж постає здивованим та збентеженим. Ад'єктивну пряму номінацію виражають прикметники: *aggressive, low, harsh, confident, catlike, defensive, dominant, dangerous, impressed*.

Герой характеризується почуттям впевненості, може постояти за себе та побічних особистостей. Цей психологічний стан засвідчує значення лексем *defensive* і *dominant*: *“The door to the interview room opened unexpectedly, and Ragen jumped up, catlike, quickly alert and defensive, his hands in karate position. As you can see, this is a hostile place and Ragen is dominant”* (Keyes, 1981).

Дієслівна пряма номінація характеризується вживанням дієслів: *to obey, to have no idea*: *“Ragen obeyed him. He had no idea what was going on”* (Keyes, 1981). Семантика дієслів у цьому прикладі вказує не лише на покірність Рейджена, а й на почуття розгубленості. Автор застосовує засоби персонажної прямої лексико-семантичної номінації: прикметники *angry, violent, not satisfied*, прислівники *not right, not good*, іменники *protector, barbarian, дієслова to die, not to understand* та словосполучення *to have no fear, not to like much control*.

Слід звернути увагу на використання графону в психологізованих контекстах: “*I am only violent one*”. “*I would be violent only if someone would try to hurt Billy or to harm a female or a child in his presence,*” *Ragen said. “I am not satisfied vit Arthur’s decisions”* (Keyes, 1981). Так автор не лише вказує на слов’янське походження персонажу, а й на яскраво виражені прояви агресії.

Психологічний стан Денні – підлітка, який боїться людей, особливо чоловіків, репрезентований субстантивними вербалізаторами – іменниками: *astonishment, hostility, feelings of inferiority, inadequacy, fear, apprehension, liar*. Для опису психологічного стану Денні автор залучає лексичні одиниці типу *astonishment* – задля зображення стану подиву персонажу від побаченого, та *fear, apprehension* – для порівняння психологічного стану Денні зі спантеличеністю Біллі. Найчастіше автор порівнює Денні з наляканою, ошелешеною дитиною, яка постійно плаче і перебуває у стані трансу і шоку.

Адвербіальний тип прямої лексико-семантичної номінації виражений прислівниками: *dully, sympathetically, blankly, awkwardly, alert*: “*He sat on the floor, staring dully into space. Milligan looked at him blankly*” (Keyes, 1981).

Дієслівна пряма номінація здійснюється за допомогою дієслів: *to faint, to blank, to change, to smile, to wonder, to hang back, to fear, to make friends, to laugh, to cry, to scream, to be afraid*.

Ад’єктивну пряму номінацію здійснюють прикметники: *mute, withdrawn, frightened, tearful, anxious, restive, dazed, trancelike, shocked, terrified, frisked, cold, lonely, exhausted, afraid, dumbfounded, frightened, obedient, lonely, in a deep depression*. Лексичні засоби, що виражають наляканість художнього персонажу, репрезентовані вживанням вигуків: “*Oh God, no!*”, *he shouted*” (Keyes, 1981).

Для вираження характерних рис Аллена (маніпулятор, агностик) використовуються іменники як субстантивні вербалізатори прямої номінації психологічного стану: *excitement, disgust, manipulator*: “*Gary saw Milligan’s smile, the excitement in his eyes he had not seen before*” (Keyes, 1981).

Ад’єктивну номінацію здійснює вживання таких прикметників, як *easygoing, light-hearted, casual, friendly, dazed, changed, relaxed, outgoing, upset, happy, depressed, pleased, nervous, detached, shocked, disappointed*.

Герой дуже часто перебуває у глибокій депресії, яка спричинена його відстороненістю від інших. Прислівники характери-

зують адвербіальний тип прямої номінації психологічного стану: *easier, earnestly, fluently, quietly, silently, quickly, calmly, in a monotone*. Дієслівна номінація – дієслівними вербалізаторами: *to go blank, to love, to grab, to grumble, to smile, to chat*.

Персонажна номінація як вербалізація емоцій персонажу представлена прикметниками *real, crazy, pressured* та дієсловами *to pretend, to dream*. Аллен, хоча й постає менш агресивним та більш врівноваженим, дуже часто відчуває надмірну впевненість та самовдоволення.

Для здійснення прямої субстантивної номінації Томмі – агресивного та антисоціального підлітка, завжди роздратованого і нетерплячого, було вжито іменники: *tears, maturity*. Ад’єктивна авторська номінація репрезентована прикметниками: *bored, alert, confused, upset, schizoid, dumbfounded, excited*.

Дієслова *to rebel, to get a shock, to shout, to bother, to break up with laughter, to lie, to enjoy* характеризують функціонування прямої дієслівної номінації психологічного стану художнього персонажу.

Почуття задоволення персонажу виражається за допомогою лексем: *to break up with laughter i to enjoy*: “*Tommy broke up with laughter. Tommy enjoyed the excitement and the chagrin on the principal’s face*” (Keyes, 1981).

Для вираження емоцій художнього персонажу також використано прислівники: *casually, arrogantly, in amazement, hard*.

Психологічний стан Томмі характеризується відчуттям подиву: “*He followed the cable from the fuse box outside the house, and stopped in amazement as he saw the lines leading to the telephone poles along the streets*” (Keyes, 1981). Автор зображує Томмі загалом засмученим і схвильованим.

Натомість Артур Сміт описується як раціональний, беземоційний, зарозумілий і мовчазний юнак. Адвербіальний тип прямої лексико-семантичної номінації репрезентований прислівниками *silently, slowly, imperceptibly, no emotions, gravely, in a bored voice, with a tremendous effort*.

Автор характеризує героя знудженим снобом, який не лише відрізняється самовпевненістю і зарозумілістю, а й готовий приймати важливі рішення: “*Arthur said in a bored voice, “the florists shop is gone, and somebody’s going to have to find another bloody job”*” (Keyes, 1981).

Ад’єктивна пряма номінація реалізується з використанням таких прикметників: *curt, austere, haughty, intellectual, tight-jawed,*

pressed-lipped, heavy-lidded, arrogant, weak, vulnerable, intelligent, highly moral, helpful, preoccupied, tolerant, angry, fascinated, interested, good.

Для реалізації дієслівної прямої номінації було вжито вербалізатори: *to blank, to hesitate, to bother, to get annoyed, to hang back, to sneer, to annoy, to force oneself, to amaze*. Персонажна номінація психологічного стану репрезентована словосполученням *to establish contact*.

Чуттєвий і вразливий Девід – хранитель болю, емпат, поглинає біль та страждання всіх особистостей. Використання субстантивної номінації психологічного стану характеризується вживанням іменників: *fear, tears*.

Для вираження адвербіальної прямої лексико-семантичної номінації автор вживає прислівник *hard*: *“He thought about it long and hard, and finally he shrugged”* (Keyes, 1981). Ад’єктивну пряму номінацію здійснюють прикметники *surprised, smiling, frightened, hurt, obedient*.

Герой роману нагадує не лише своїм острахом Денні, але постає таким самим слухняним і покірним: *“Danny and David, being obedient children, took the antipsychotic medication as well”* (Keyes, 1981).

Ад’єктивна пряма номінація психологічного стану Адалани – сором’язливої, самотньої і мовчазної дівчини, яка є інтровертом, репрезентована прикметниками: *desperate, caressed, loved, soft, tearful, silent*.

Субстантивна лексико-семантична номінація психологічного стану персонажу здійснюється за допомогою іменника *love*: *“They don’t understand what love is”* (Keyes, 1981). Адалана постає перед читачем у стані радості, щирою людиною, яка прагне любові і живе заради неї.

Адвербіальний тип прямої номінації характеризується прислівниками: *in secret, tearfully*, дієслівної номінації – дієсловами *to blame, to glance, to weep, to sniffle, to cry*. Знервованість та стан істерики закладено в семантиці дієслів *to weep, to sniffle i to cry*: *“She wept. “She sniffled... she knew that would cause trouble, so she went to bed and cried herself to sleep”* (Keyes, 1981).

Авторська пряма лексико-семантична номінація емоцій персонажу характеризується і використанням вигуків: *“Oh, it hurts to talk about it”* (Keyes, 1981). У цьому прикладі героїня виражає власний біль душевної тривоги. Крістін – остання з числа «бажаних» особистостей характеризується автором як сором’язлива та налякана дитина. Подібній

характеристиці сприяє вживання вербалізаторів психологічного стану: іменника *not knowing*: *“Her not knowing was an important protective device”* (Keyes, 1981). Автор також залучає прислівники для здійснення адвербіальної номінації: *patiently, through the tears*. Вживання прикметника *shy* репрезентує ад’єктивний тип номінації психологічного стану персонажу. Дієслівна лексико-семантична номінація характеризується вербалізаторами: *to enjoy, to love, to like, to feel sad, to cry*. Слід зазначити, що загалом «бажані» особистості характеризуються станом наляканості та депресивності, іноді відчують почуття радості.

5. Психологічні характеристики «небажаних» особистостей у романі

До числа «небажаних» особистостей також належать побічні персонажі. Філіп (Філ) – двадцятирічний бандит, який вчиняв раніше незначні правопорушення і вживає нецензурну лексику у своєму мовленні, не позбавлений почуття жалю і любові: *“I’m sorry we had to meet under these circumstances,” he whispered again. “I really love you”* (Keyes, 1981). І хоча автор характеризує Філіпа здебільшого агресивним і неврівноваженим, іноді герой просто приховує власні емоції і прикидається схвильованим.

Для здійснення прямої лексико-семантичної номінації психологічного стану Шона – глухонімого хлопчика, який створює гудіння, вжито дієслівні вербалізатори: *to have no idea, to wonder, to cringe, to stare, to laugh, to cry*. Він зображений неврівноваженою і засмученою дитиною з відхиленнями у розвитку: *“Then Shawn would cry, and that would make a funny feeling in his head, he would close his eyes and go away”* (Keyes, 1981).

Джейсон характеризується істеричним станом і постійними нападами гніву, на що вказують дієслова прямої номінації психологічного стану цього персонажу: *to scream, to cry, to vent emotions*.

Група субстантивних вербалізаторів репрезентована іменниками: *screaming, shouting, an undesirable*. Джейсон характеризується замкненістю у собі, хоча дуже часто він розлючений і нездатний контролювати емоції.

Роберт (Боббі) – мрійник, який постійно перебуває в полоні своїх фантазій, тому визнаний «небажаним». Пряма лексико-семантична номінація його психологічного стану представлена прикметниками: *lost in a fantasy, undesirable*. Стан замріяності персонажу підкреслюються і за допомогою

дієслівних вербалізаторів *to indulge in fantasies, to lack confidence*: “Here he was able to indulge in his fantasies. He alone lacked confidence in his ability to carry out a plan” (Keyes, 1981). Читач також бачить героя роману роздратованим: “He hated being called “Robert” by the others and would insist, “I’m Bobby!” (Keyes, 1981).

Інший з числа «небажаних» особистостей – Кевін – підліток з кримінальними нахилами. Йому властивий стан божевілья та неадекватної поведінки, на що вказує значення дієслова *to talk to oneself*: “He was driving her out into the country, talking at times to himself” (Keyes, 1981).

Групу дієслівних вербалізаторів представлено дієсловами: *to feel rough, to feel tough, to laugh, not to like, to nod, to wonder, to shrug, to insist, to talk to oneself, to whisper, to snarl*. Субстантивні вербалізатори психологічного стану персонажу репрезентовані іменниками: *panic, coolness, curiosity, greed*.

Тімоті – підліток, який замкнений у собі і живе у власному світі. Для вираження його психологічного стану автор вживає дієслівні та ад’єктивні вербалізатори: *to love, to withdraw, frightened*.

Персонаж має почуття любові до прекрасного, проте він часто наляканий і готовий покинути реальність заради світу власних мрій і фантазій: “Frightened, Timothy left the spot and withdrew into his own world” (Keyes, 1981), що ще раз вказує на стан відчуження персонажу від соціуму.

Для здійснення прямої лексико-семантичної номінації Мартіна – самовпевненого нью-йоркського сноба, автор вживає прикметники: *surprised, ma furious*, зображуючи подив і розлюченість героя. Група дієслівних вербалізаторів психологічного стану утворюється дієсловами *to be annoyed, to complain*, які вказують на роздратованість і невдоволення Мартіна. Пряма номінація здійснена через іменники: *braggart, fraud, phony, snob*.

Серед персонажів роману також слід зазначити Ейпріл – дівчину, яка вважає за мету свого існування помсту вітчиму Біллі, що і спричинило ставлення персонажів до неї як до божевільної. Пряма лексико-семантична номінація психологічного стану художнього персонажу репрезентована прикметниками *insane* і дієсловом *to whisper*, які дозволяють характеризувати Ейпріл не лише як божевільну дівчину (“That day Arthur said, “April is insane, a menace to all of us” (Keyes, 1981), а й як потенційну холоднокровну вбивцю

(“She whispered into his ear, “You have to kill Chalmer. You have to take one of your guns and shoot him” (Keyes, 1981).

Прикметники *restless, unable* безпосередньо характеризують Волтер Міллігана – ексцентричного чоловіка, який постійно стримує власні емоції: “Walter” woke up in the apartment late in the afternoon of December 9, restless to go hunting, longing for the thrill of the chase” (Keyes, 1981).

Автор використовує дієслівні вербалізатори його психологічного стану: *to love, to grow impatient, to feel dizzy*. Семантика цих лексичних одиниць вказує на нетерплячість і захопленість персонажу полюванням: “He loved being out in the woods alone with a gun. He was growing impatient when he saw a fat black crow on the branch of a spruce” (Keyes, 1981).

Лі – жартівник і веселун. Є не лише провокатором, а й зовсім байдужий до оточуючих і до наслідків власних вчинків. Субстантивну групу вербалізаторів психологічного стану героя роману представляють іменники: *comedian, wit, joker*. Прислівник *innocently* також вжито для здійснення прямої лексико-семантичної номінації: “Lee asked innocently. “Is it that sad?” (Keyes, 1981). У такий спосіб герой роману зображується спокійним та врівноваженим.

Група дієслівних вербалізаторів: *to open eyes wide, to spat, to gag, to feel terror* виражає не лише подив Лі, а і його розлюченість, стан страху, у якому перебуває персонаж. Прикметники *undesirable, terrified* становлять ряд ад’єктивних вербалізаторів та підкреслюють цей психологічний стан. Характеристиці героя роману також властиве використання персонажної номінації, а саме вживання прикметника *happy*, який виражає почуття радості й щастя: “Lee said he’d be happy to oblige” (Keyes, 1981).

У такий спосіб автор характеризує Лі життєрадісним і спокійним, хоча іноді подібний психологічний стан змінюється почуттям остраху.

Психологічний стан Стіва – егоїста, брехуна, єдиного з усіх особистостей, хто не погоджується з діагнозом «шизофренія», прямо номінується за допомогою таких дієслів: *to boast, to like to brag, to refuse, to growl, to laugh at people*. Групу ад’єктивних вербалізаторів становлять прикметники *useless, undesirable*: “Steve is useless. Ragen agreed that Steve was undesirable and told him he was banished” (Keyes, 1981). У такий спосіб Стів постає психічно неврівноваженим, тому визнається

Рейдженом «небажаним». Характеризуючи Стіва, автор використовує лексеми *hell-raiser*, *impostor*.

Вчитель (Наставник) – останній з числа особистостей, не входить до жодної з груп, оскільки є сумішшю всіх 23 альтер его Біллі. Цей персонаж є чутливим, з гарним почуттям гумору, та вважає, що він є Біллі в усіх його різновидах. Прикметник *likable* влучно характеризує героя: доброзичливим і відкритим для оточуючих. Через вживання субстантивованих прикметників автор вербалізує позитивні якості героя, що говорять про нього як про звичайну людину: “*He has good and bad, as most humans*” (Keyes, 1981).

Проте він демонструє зухвалість і самовпевненість, про що свідчить семантика іменників *strength i half smile*: “*The Teacher looked down at him and nodded a quiet strength in his half smile*” (Keyes, 1981).

На відміну від «бажаних» особистостей, «небажані» персонажі відрізняються неприхованою агресією та психічною невірноваженістю.

Непряма стилістична номінація здійснюється за допомогою стилістичних прийомів – лексико-семантичних, синтаксичних і графічних.

Крім того, спираючись на класифікації форм психологізму в художній літературі, можна виокремити ще один спосіб зовнішнього або непрямого втілення психонаративу в художньому творі, що передбачає вербальний опис зовнішніх виявів тих або інших психологічних станів персонажу (міміки, жестів, вчинків, рухів, особливостей мовлення тощо) (Ізотова, 2015: 93).

Групу лексико-семантичних стилістичних прийомів формують метафори, епітети, порівняння, гіпербола і вульгаризми, які здійснюють непряму стилістичну номінацію психологічного стану персонажу або безпосередньо у висловлюваннях персонажів, або опосередковано в мові автора. Вони репрезентовані лексичними одиницями *to give a damn*, *shit*, *dumb*, *son of a bitch*, *bastard*, *bitch*, *slut*, *damned*: “*Lady, I don't give a damn what you do*”. “*Shit, it wasn't a fake bomb. Can I help it if the damned cops are too dumb to know a black box when they see one?*” (Keyes, 1981).

Якщо ж порівняти використання вульгаризмів у висловлюваннях «небажаних» особистостей, то слід виокремити лексичні одиниці: *to give a fuck*, *fucking*, *ass*, *motherfucker*, *honkie*: “*Cheez, lady, I don't give a fuck how busy he is*”. “*Fuckin' faggots trollin' their bait*”. “*Here you*

are worried about your ass when you ought to be worried about your life”. “*You're a real funny motherfucker, ain't you?*”. “*Goddamned honkie sonofabitch!*” (Keyes, 1981).

Також необхідно виділити вживання таких фраз: *Holy shit! Fuck off! Fuck you! Jeeze!* У такий спосіб автор посилює розлюченість персонажів, не лише вживаючи вульгаризми в окличних реченнях, а й використовуючи більш грубі форми висловлювань.

Вживання метафори є одним зі шляхів непрямої номінації психологічного стану персонажу: метафора *a bundle of nerves*: “*A very different person from that bundle of nerves he'd met the first day*” (Keyes, 1981), свідчить про стан крайньої знервованості персонажу, порівняний з клубком із нервів.

Психологізований контекст, у якому герой роману порівнює своє життя з пеклом, свідчить про почуття розчарування персонажу у своєму житті, в людях, які його оточують: “*Believe me my life was a living hell*” (Keyes, 1981).

Метафора, репрезентована у контексті “... *at that moment his mind, his emotions and his soul shattered into twenty-four parts*” (Keyes, 1981) свідчить про стан неадекватності і фрустрації, оскільки читач навіть не знає, яка з особистостей нині є активною, а справжній Біллі «розбитий» на 24 частини.

Ще одним способом експлікації психонаративу може виступити метафора, представлена у прикладі: “*It might seem the cowardly way out, but as my entire world has collapsed about me there is nothing left*” (Keyes, 1981). У цьому контексті персонаж стверджує, що його світ зруйнований і не приховує стану апатії, у якому він перебуває. Його розгубленість і безпорадність репрезентована автором метафорою, у якій персонаж порівнюється з ціллю знущань і насмішок зі сторони оточуючих: “*Since Billy realized he would be a target at his sisters' house as well as at the hospital, it was understood he would stay at the Hocking Valley Motor Lodge in nearby Nelsonville*” (Keyes, 1981). До того ж Біллі порівнюється з електричним пристроєм, який може перемикатися під впливом зовнішніх подразників. Метафора привертає увагу до нестабільного психологічного стану персонажу, який так само постійно «перемикається» з «небажаної» особистості на «бажану»: “*Billy was switching from Steve to David, whining and crying; then he'd be tough again, and he and Holston would pace up and back, edgy about anyone walking near them*” (Keyes, 1981).

Психологізований контекст, у якому використання метафор поєднується із залу-

ченням епітетів, інтенсифікує почуття страху й акцентує увагу на стані божевілья персонажу: *"The wall was laughing at me. I hate that wall. I have to guard that wall, or that loud laughing wall will move in on me, invade me, crush me"* (Keyes, 1981). Стіна, якої боїться персонаж, є втіленням образу навколишнього світу, який ворожо ставиться до душевно хворого Біллі. Суспільство вважає його загрозою через постійні суїцидальні настрої персонажу: *"In answer to Belinky's questions, Milkie said he considered Milligan a high suicide risk and a danger to others"* (Keyes, 1981).

Іншим засобом непрямой вербалізації психонаративу є епітети: *"The Columbus Dispatch continued to run hostile Milligan stories"* (Keyes, 1981).

У поданому контексті епітети *halting, distracted* вживаються у метафоричному звороті: *"The halting speech, the distracted gaze, the general air of depression, saddened the writer"* (Keyes, 1981). Так автор акцентує увагу не лише на депресивному стані персонажу, а й на агресії у його погляді.

Гіпербола як ще один лексико-семантичний засіб виразності також представляє цю групу засобів непрямой експлікації психонаративу. Такі психологізовані контексти свідчать не лише про стан крайньої розлюченості «небажаних» особистостей, оскільки їх крик порівнюється з диким ревінням (*"Mark, Walter, Martin and Timothy raved wildly in the locked room"* (Keyes, 1981), а іноді персонажі бояться перебувати у психіатричній лікарні і вважають її пекельною безоднею (*"He remembered Schweickart and Stevenson fighting to keep him from being sent to that hellhole"* (Keyes, 1981).

Необхідно вказати і на функції порівняння у зображенні психологічного стану персонажу: порівняння з крабом, який закривається у собі та уникає оточуючих, ховаючись у закутку: *"Seeing people looking at him, he jumped out of the chair onto the floor on all fours and scuttled crablike to the opposite wall, as far from them as he could get, squeezing between the writing arm rests of two chairs, cowering and sobbing"* (Keyes, 1981).

Групу фігур експресивного синтаксису утворено використанням замовчування, окличних речень, повторів, емпатичних конструкцій і парцеляції. Окличні речення як вид непрямой стилістичної номінації вживаються в психологізованих контекстах лише безпосередньо у висловлюваннях самих персонажів, тобто за фактором адресованості цей тип номінації

належить до персонажної: *"Leave us alone!" "No!" he shouted, jumping to his feet. "You told her!"* (Keyes, 1981). Автор звертає увагу на розлюченість персонажів та на стан наляканості: *"I thought I was dead!"* (Keyes, 1981). Порівнюючи окличні речення, використані у контекстах з «небажаними» персонажами, слід звернути увагу на неприховану агресію, яку виражають герої роману: *"Hey, wait a minute!" someone yelled. He shouted at her: "I said my name is Phil!" "I gonna cut you up, honkie!"* (Keyes, 1981). Подібний психологічний стан посилюється вживанням вульгаризмів.

Синтаксичні засоби виразності позначені використанням замовчування: *"It's ... in there ..."*. *"Just for a few moments ... I wished Ragen off the spot ..."*. *"No ... I don't even like him."* *"Wait, I . . . J"*. *"Well... I do things and I don't remember 'em ... I go to sleep ... and people tell me I do things"* (Keyes, 1981).

У разі з «небажаними» героями роману вираження подібного психологічного стану знову ж таки інтенсифікується використанням вульгаризмів і графону: *"Lowah . . . lowah . . . trow dem tings lowah"*. *"What da fuck is goin' on? Jesus Christ, just a few minutes ago I wuz ..."* *"Just escaped this morning . . . beat him up with a baseball bat..."* (Keyes, 1981).

Повтори також характеризують подану групу засобів виразності: *"I – I don't want him to touch me"*. *"I – I'm afraid of knives. I don't like 'em"*. *"Yes. I know everything. I know things Arthur doesn't even know . . . But I couldn't stop it. I don't know why I did it"*. *"You got to promise you won't never tell the secret to nobody in the whole world. Nobody. Never. Never. Never"*. *"She's a very sweet and gentle person. She's the one who has always done the cooking and cleaning up for us"* (Keyes, 1981). Використання повторів у психологізованих контекстах з «небажаними» особистостями підкреслює значну напруженість їх психологічного стану, яка посилюється присутністю повторів у складі окличних речень і вживанням графону: *"Then he heard a strange voice from somewhere beside him say, "Lowah. Throw dem lowah!"*. *"Sure, I do. I ain't no queer. It's just I – I don't – I"* (Keyes, 1981).

Використання такого засобу виразності синтаксичного рівня, як емпатичні конструкції, характеризує непрямий опис психологічного стану художніх персонажів: *"But I do love them and I am sorry"*. *"So, you do realize I have to tell Miss Judy"* (Keyes, 1981). У такий спосіб автор зображує наполегливість та впевненість художнього персонажу.

Як ще один із засобів непрямой характеристики психологічного стану персонажу автор використовує парцеляцію: *"I don't remember. Lancaster, I think". "There is. A lot more"* (Keyes, 1981). У такому контексті плутана мова персонажу свідчить про його знервованість і спантеличеність. У випадку з мовленням «небажаних» персонажів подібний стан посилюється використанням графону: *"A lot. Dey was loaded. And credit cards, too"* (Keyes, 1981). Графічні стилістичні прийоми репрезентовані вживанням графону: *"You c'n jus'take my word, 'cause I been in the joint many times. You evah been locked up?"*. *"I can't really understand 'em"*. *"I dunno . . . Every time I wake up, I'm not hurt"* (Keyes, 1981). У такий спосіб автор намагається не лише виразити знервованість персонажів, але й відтворити живу розмову.

У випадку з «небажаними» персонажами подібний стан інтенсифікується використанням повторів у складі окличних речень із залученням вульгаризмів: *"I got sumpin't'give him"* *"Wit my sword. If they folia me inside, you come up behind 'em wit the piece"*. *"I don't go in much fuh dat sex stuff"*. *"Y' should trow dem damned doit clods lowah!"* (Keyes, 1981).

Для вираження почуття болю художнього персонажу використано капіталізацію, яка засвідчує наскільки болісно герой переживає дитячу психологічну травму: *"He then had a bumper sticker printed, black letters on a yellow background:*

HUG YOUR CHILD TODAY

"it's painless"

PLEASE HELP STOP CHILD ABUSE – BILLY" (Keyes, 1981).

У наступному психологізованому контексті розлюченість і роздратованість персонажу посилюється вживанням вульгаризмів. Крім того, капіталізація входить до складу окличних речень: *"All right you stupid motherfuckers let's clear out this God Damn day hall. Move it. NOW!"* (Keyes, 1981). Залучення фонографічного прийому звуконаслідування слугує для передачі веселого стану та почуття радості персонажу роману: *"Zzzzzzzzz . . . You see, that's a family of bees under there"* (Keyes, 1981).

6. Висновки

Для характеристики психологічного стану «бажаних» особистостей автор використовує здебільшого ад'єктивні вербалізатори, які становлять 4% від загальної кількості. У разі з «небажаними» персонажами превалюючими є дієслівні вербалізатори (51%), дієслівні

(25%) і адвербіальні (22%) вербалізатори для «бажаних» персонажів та ад'єктивні (25%) і субстантивні вербалізатори (19%) для «небажаних» особистостей. Інші ж групи вербалізаторів є не надто чисельними, а саме субстантивні (12%), адвербіальні (5%) вербалізатори. Для здійснення непрямой номінації психологічного стану персонажів автор вживає лексико-семантичні (вульгаризми, метафори, епітети, порівняння, гіперболи), синтаксичні (окличні речення, замовчування, повтори, емфатичні конструкції, парцеляції) і графічні (графон, капіталізація) засоби виразності і стилістичні прийоми, які дуже часто застосовуються у поєднанні один з одним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Благоннадежина Л.В. Психология : учебник. Москва : Наука, 1951. 322 с.
2. Гудонене В. Искусство психологического повествования (от Тургенева к Бунину). Вильнюс : Изд-во Вильн. гос. ун-та, 1999. С. 9–11.
3. Ізотова Н.П. Щоденник як форма психонаративу: ідіожанрові особливості (на матеріалі Дж. М. Кутзее "In the heart of the country"). *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2015. № 3. С. 92–96.
4. Пищальникова В.А. Психопоетика : монографія. Барнаул : Изд-во Алтайского университета, 1999. 173 с.
5. Станчик Е.В. Определение и классификация эмоциональных состояний в психологии и лингвистике. *Актуальные проблемы металінгвістики*. 2003. Ч. 2. С. 153–161.
6. Степанюк М.П. Типи емоцій у романі Ш. Бронте «Джейн Ейр». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика*. 2013. Випуск 17. С. 155–158.
7. Goosseff K. Only narratives can reflect the experience of objectivity: effective persuasion. *Journal of Organizational Change Management*. 2014. No. 27 (5). Pp. 703–709.
8. Gubrium J., Holstein J. Analyzing Narrative Reality. CA : Sage, 2009. 123 p.
9. Keyes D. The Minds of Billy Milligan. URL: <http://www.scribd.com/mobile/doc/249399292/The-Minds-of-Billy-Milligan-Daniel-Keyes#> (дата звернення: 15.03.2019).

REFERENCES:

1. Blagonadezhina, L.V. (1951). *Psikhologiya: uchebnik [Psychology: textbook]*. Moscow: Nauka [in Russian].
2. Gudonene, V. (1999). *Iskusstvo psikhologicheskogo povestvovaniya (ot Turgeneva k Buninu) [The art of psychological narration (from Turgenev to Bunin)]*. Vilnyus: Izdatelstvo Vilnoskogo gosudarstvennogo universiteta [in Russian].
3. Izotova, N.P. (2015). *Shchodennyk yak forma psykhonaratyvu: idiozhanrovi osoblyvosti (na materialі Dzh. M. Kutzee "In the heart of the country") [Diary as a form of psychonarration: idiogenre features (a study of J.M. Coetzee's "In the Heart of the Country")]*. *Naukovy visnyk DDPU imeni I. Franka. Seriya "Filolohichni nauky"*. *Movoznavstvo*. Vol. 3. 92–96 [in Ukrainian].

4. Pishchalnikova, V.A. (1999). *Psikhopoetika: monografiya* [Psycopoetics: monograph]. Barnaul: Izdatelstvo Altayskogo universiteta [in Russian].
5. Stanchik, Ye.V. (2003). *Opredelenie i klassifikatsiya emotsionalnykh sostoyaniy v psikhologii i lingvistike* [Definition and classification of emotional states in psychology and linguistics]. *Aktualni problemy metalinhvistyky*. Vol. 2. 153–161 [in Russian].
6. Stepaniuk, M.P. (2013). *Typy emotsii u romani Sh. Bronte "Dzhein Eir"* [Types of emotions in the novel "Jane Eyre" by Charlotte Bronte]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Linhvistyka*. Vol. 17. 155–158 [in Ukrainian].
7. Goosseff, K. (2014). Only narratives can reflect the experience of objectivity: effective persuasion. *Journal of Organizational Change Management*. 27(5). 703–709.
8. Gubrium, J., Holstein, J. (2009). *Analyzing Narrative Reality*. CA: Sage.
9. Keyes, D. (1981). *The Minds of Billy Milligan*. Retrieved from: <http://www.scribd.com/mobile/doc/249399292/The-Minds-of-Billy-Milligan-Daniel-Keyes#>.

*Стаття надійшла до редакції 03.08.2020.
The article was received August 3, 2020.*